

Η Λατρεία της Μεγαλόχαρης στις Αθήνας

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Οδός Αθηνάς του 19ου αιώνα! Η Αθήνα του Όθωνα. Η Αθήνα του Τσίλερ.

Η Λατρεία της Μεγαλόχαρης στις Αθήνας

Βύρων Κωνσταντάρας Ελληνική Δημιουργία, τ. 61, 1950

Σε καμμιά πόλη στον κόσμο δεν λατρεύτηκε η Παναγία τόσο, όσο εδώ στην Αθήνα, και καμμιά πόλη ανάλογα με τον πληθυσμό της, δεν είχε τόσες εκκλησίες και Μοναστήρια κτισμένα στ' όνομα της Θεομήτορος, όσα είχαν άλλοτε αι Αθήναι. Αυτό νομίζω πως οφείλεται σε δυο αξιοπρόσεχτα γεγονότα. Γεγονότα π' έχουν συνδέσει την Παναγία με την πόλη του Φωτός και του Πνεύματος.

Ερχόμεθα στο πρώτο. Όπως μας λέγει η παράδοση της πίστης μας, όταν ο Χριστός αποφάσισε να πάρει από τον πρόσκαιρο κόσμο την Μητέρα του για να την έχει πλάϊ του, την ειδοποίησε τρεις μέρες πριν μ' έναν Άγγελο Του. Μετά το άγγελμα αυτό, η Μεγαλόχαρη ανέβηκε στο Όρος των Ελαιών για να προσευχηθεί και να ευχαριστήσει το παιδί της. Ταυτόχρονα νεφέλαι άρπαξαν από τα πέρατα της γης τους Αποστόλους και τους έφεραν στο σπίτι της Παναγίας για να παρευρίσκονται κατά την Κοίμησή Της, και εκεί άραντες το σώμα με ύμνους και ψαλμούς έφεραν εις το Χωρίον Γεθσημανή, και έθαψαν το πανάχραντό της σώμα.

Αι νεφέλαι τότε συνάρπαξαν μαζί με τους Αγίους Αποστόλους, και ένα σοφό Αθηναίο Βουλευτή και Αρειοπαγίτη, τον Ιερόθεο, για να παρευρίσκεται και αυτός

στην εκφορά, σαν ένας εκπρόσωπος της πρωτεύουσας πόλης του κόσμου. Ο τόσο αδικοξεχασμένος σοφός Αθηναίος Ιερόθεος, ήταν κατά την γνώμη μερικών Εκκλησιαστικών ιστορικών, ο πρώτος Αθηναίος που κατηχήθηκε στην πίστη του Χριστού, από αυτόν τον Απόστολο Παύλο. Λέγουν μάλιστα ότι χειροτονήθηκε και πρώτος Επίσκοπος Αθηνών, και ότι αυτός έπειτα μυσταγωγεί στη νέα πίστη τον Θείο Διονύσιο. Τον Ιερόθεο αποκαλούν ακόμα και «έξαρχον των θείων υμνωδιών». Αλλά και αυτός ο Άγιος Διονύσιος εις το έργον του «Περί Θείων Ονομάτων» (Κεφ. Γ) λέγει για τον Ιερόθεο: «Όλος εκδημών, όλος εξιστάμενος εαυτού, και την προς τα υμνούμενα κοινωνίαν πάσχων, και παρά πάντων ηκούετο και εωράτο γνωρίμων και μη γνωρίμων, θεόληπτος είναι και θείος υμνολόγος κρινόμενος».

Με αυτό το γεγονός, που παρευρέθηκε στην κοίμηση της Θεοτόκου ένας σοφός από τους Αθηναίους τόσο κολακεύθηκαν, ώστε θεώρησαν την Μεγαλόχαρη σαν κάτι δικό τους. Τον πρώτο Χριστιανικό Ναό που δημιουργούν στις Αθήνας, ίσως στον πρώτο αιώνα μ.Χ., κάτω από το πέλμα των Ρωμαίων και τον κατατρεγμό των Εθνικών, τον αφιέρωσαν στ' όνομα της Παναγίας. Ο Γερμανός ιστορικός Φερδινάνδος Γρηγορόβιος μας ιστορεί, πως στις Αθήνας οι πρώτοι Χριστιανοί, ανοικοδομούν Ναό της Αθηναίας Παναγίας. Ότι εκεί εφυλάσσετο η Εικόνα της, που πρωτοζωγράφησε ο Απόστολος Λουκάς. Η περίφημη αυτή εικόνα στην μετέπειτα εποχή, και επί Αυτοκρατορίας του Θεοδοσίου του μεγάλου, μεταφέρεται στην Τραπεζούντα, από δύο Αθηναίους Οσίους, Βαρνάβα και Σωφρόνιο. Εκεί την τοποθέτησαν σ' ένα Μοναστήρι πάνω στο όρος Σουμελά. Το γνωστό και θαυματουργό στην Βυζαντινή εποχή ως «η Μονή της Παναγίας του Σουμελά».

Το βέβαιο είναι πως ο Απόστολος Λουκάς θα έμενε και στις Αθήνας, αφού τα περισσότερα στερνά του χρόνια τα πέρασε στην Αχαΐα, και ίσως να πέθανε στις Πάτρας υπέργηρος 86 χρονών. Ίσως και η εικόνα του με τη Μεγαλόχαρη να είχε τον Αθηναϊκόν της τύπο. Την περίφημη όμως εικόνα, έργο και πόνημα του Αποστόλου Λουκά, την διεκδικούν πολλές πόλεις, Εκκλησίες και Μοναστήρια. Ασφαλώς και αυτή θα κατέληξε στην Κωνσταντινούπολι όπου συνήθιζαν οι Αυτοκράτορες να συγκεντρώνουν, όλα τα Άγια και τα Ιερά της απέραντης Αυτοκρατορίας των.

Αυτός ο πρώτος Αθηναϊκός Ναός, που μνημονεύει ο Γρηγορόβιος, ίσως νάταν η πανάρχαια Εκκλησία Η Μεγάλη Παναγιά, που σώθηκε ως την απελευθέρωσή μας, κτισμένη πάνω στις βάσεις της παλιάς. Τον Ναό αυτό κατεδαφίσαμε εμείς, οι ελεύθεροι πλέον Έλληνες προ ενός αιώνας. Είναι κι αυτό ένα από τα πάμπολλα εγκλήματα που διεπράξαμε κατά των Βυζαντινών Μνημείων της πόλης μας. Η Μεγάλη Παναγία βρισκόταν στο τετράγωνο του Αδριανού (Παλαιά Αγορά). Ήταν στολισμένη με θαυμάσιες Βυζαντινές τοιχογραφίες, και ένα μέρος απ' αυτές

αντέγραψε ο Bute όπως και ο Couchand όπως βλέπουμε στο έργο του «Choix d' Eglises Byzantine en Grice». Την κατεδάφισε για αρχαιολογικές ανασκαφές η Αρχαιολογική Εταιρεία.

Επίσης τη Μεγάλη Παναγιά αναφέρει και ο αείμνηστος Επίσκοπος Μεσσηνίας Πανάρετος, και λέγει πως ονομάσθηκε Μεγάλη Παναγιά, γιατί εκτός από την αρχαιότητά της, υπήρχε εκεί φυλαγμένη η αρχαιοτάτη εικόνα των Αθηνών, έργον και ιστόρημα του Αποστόλου Λουκά. Ο Ιεράρχης όμως τοποθετεί την οικοδομή της μεταξύ του Δ' και Ε' αιώνας. Καταλήγει δε με τα ακόλουθα αποκαρδιωτικά: «Το τετράγωνον του Αδριανού εν ω κείται η Εκκλησία της Μεγάλης Παναγίας, απαλλασσόμενον μετ' ου πολύ, των αγοραίων ασχημιών, παραδίδεται τη Αρχαιολογική Εταιρεία. Δεν πιστεύω τα αξιότιμα Μέλη να διατάξωσι τον εξαφανισμόν του ιστορικού Χριστιανικού Μνημείου συμμερισθέντας καθ' όλους τους αιώνας τα δυστυχήματα και τας πικράς περιπετείας των Αθηνών».

★ † . ✿ . . . ☆ . . . ★ . . . ✿ ≡ . † . ≡ ☆ ♥ ★

Ερχόμεθα τώρα εις το δεύτερον γεγονός, του δεσμού της Παναγίας με την πόλη μας. Οι αρχαίοι Αθηναίοι λάτρευαν περισσότερο απ' όλους τους Θεούς των, την Παρθένα Αθηνά, που ο Ναός της, ο Παρθενών, πάνω στο Βράχο ήταν το καύχημα και η περηφάνειά των. Όταν τέλος αυτός ο Ναός της Παρθένου Αθηνάς μετετράπηκε σε Εκκλησιά της Αειπαρθένου Μαρίας της Αθηναίας ή Αθηνιώτισσας, οι κάτοικοι της πόλης ενσυνείδητα νόμισαν και πίστεψαν, πως η Παρθένα Μαρία ήταν σαν συνέχεια της Παρθένας Θεάς Αθηνάς, προστάτρια της πόλης των. Νόμισαν ακόμα πως δημιουργήθηκε μεταξύ των δύο Θείων γυναικών ένας κρίκος που συνέδεσε την παλιά με την νέα θρησκεία, και η νέα παρέσυρε εύκολα τον αρχαίο κόσμο στο νέο δόγμα του Χριστού.

Εξ άλλου η Αθηναία Παναγία, ή Αθηνιώτισσα, ήταν γνωστή σ' όλο το Βυζάντιο, σαν κάτι ξέχωρο και θαυμαστό. Για τον τύπο της Αθηναίας Παναγίας έχουμε και ένα άλλο αξιοπρόσεχτο γεγονός. Ο ιστορικός Τάσος Νερούτσος, αναφέρει για μια θαυμάσια Αθηναϊκή εικόνα της Θεομήτορος, που μεταφέρθηκε απ' εδώ στην Αίγυπτο. Αυτή η εικόν ήταν η Αθηναία Παναγία η Γοργοεπήκοος, έργο προ του 11ου αιώνα. Περί αυτής λέγει αυτολεξί «σανίς μεγάλη πολυραγής, περίβρωτος και περίτριβος υπό του χρόνου». Παριστάνει την υπεραγίαν Θεοτόκον εις φυσικόν μέγεθος ορθίαν κατά τύπον αρχαϊκόν καθ' όσον αποβλέπει την στάσιν την ευθυγραμμίαν, και την διάταξιν των πτυχών του ιματισμού. Η γραφή απομιμείται το άγαλμα της Αθηνάς Παρθένου.

Αλλά δεν έχουμε κι' άλλες μεταβυζαντινές και Βυζαντινές Εκκλησίες των Αθηνών που οι τοιχογραφίες των είναι εντελώς Ελληνικού τύπου; όπως της Αγίας

Βαρβάρας στο Ψυχικό; Στον θόλο του Ναού απεκαλύφθηκε προ πέντε ετών [1945] μια μεγάλη τοιχογραφία με τον Ευαγγελισμό που ο Αρχάγγελος είναι εντελώς Ελληνικού τύπου. Τα πτερά του είναι διαφανή και οι πτυχές του χιτώνας του μαρτυρούν μια αρτία σωματική ανατομική διαύγεια. Η στάση του Αρχαγγέλου παρομοιάζει με το γνωστό ακέφαλο άγαλμα «η νίκη της Σαμοθράκης».επίσης όλη η τοιχογραφία πλαισιώνεται από κυγκλιδώματα εντελώς Ελληνικού ρυθμού.

Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς ο Παρθενών μετετράπηκε σε Εκκλησία της Θεομήτορος. Ίσως να έγινε στην εποχή του Θεοδοσίου του μικρού, που ως Αυτοκράτωρ πρόσταξε να καταστραφούν μέχρις εδάφους όλοι οι Ναοί των Εθνικών εδώ στις Αθήνας. Με την επέμβαση όμως της γυναικός του Ευδοκίας (Αθηναΐδος), ανέστειλε την πρώτη του διαταγή με νέα, που ώριζε, να μην καταστραφούν αλλά να κλεισθούν μέχρις ότου μεταβληθούν σε Χριστιανικές Εκκλησίες. Ο ιστορικός Σουρμελή, άγνωστο που βασιζόμενος, αναφέρει ότι τότε ο Ναός της Παρθένου Αθηνάς ωνομάσθηκε της Παρθένου Μαρίας, και ο Ναός του Ολυμπίου Διός (οι κολώνες) σε Ναό του Σωτήρος.

Η παράδοση μας λέγει ακόμα πως η Αθηναία Αυγούστα, λάμπρυνε τας Αθήνας με δώδεκα μεγαλόπρεπες Εκκλησίες, που μεταξύ αυτών, μερικοί ιστορικοί συγκαταλέγουν τον ωραίο Βυζαντινό Ναό «της Παναγίας Σώτηρας του Λυκοδήμου». Ο Ναός αυτός ανήκε αρχικά σε μια πανάρχαια αρχοντική οικογένεια των Λύκων ή Λυκοδήμων. Στην ίδια οικογένεια ανήκε και το «ιερό της Δήμητρας (Τελεστήριο)», δηλαδή στο μέρος πούναι τώρα η Μονή της Θεοτόκου της Καισαριανής. Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς ο αρχαίος Ναός έγινε Εκκλησία και Μοναστήρι. Από τα ανάγλυφα και την αρχιτεκτονική του ίσως ν'άγινε κατά τον 4ον ή 5ον αιώνα.

Η Παναγία Σώτηρα του Λυκοδήμου είναι οικοδόμημα του Η' ή Θ' αιώνας, ίσως έργο της δευτέρας Αθηναίας Αυτοκράτειρας, της Ειρήνης της Αθηναίας, που κι' αυτή κόσμησε την πατρίδα της με περίλαμπρους Ναούς. Αυτό είναι πιστευτό από τον αρχιτεκτονικό ρυθμό. Αναφέρω ειδικά γι' αυτόν τον ωραίο Ναό, το μεγαλύτερο και ωραιότερο Βυζαντινό Μνημείο της πόλης μας, που βρίσκεται τώρα στα χέρια των Ρώσων, δηλαδή το Ρωσικό Ναό, την Αγία Τριάδα στην οδό Φιλελλήνων.

Βρέθηκαν Έλληνες στην αρχή που χάρισαν το Μνημείο στους Ρώσους προ ενός και πλέον αιώνας. Δυστυχώς στον πρώτο αιώνα της απελευθερώσεώς μας, η περιφρόνηση του νέου Έλληνα για τα Βυζαντινά του Μνημεία ήταν σε τέτοιο βαθμό, ώστε ασυνείδητα τα γκρέμιζε για ρυμοτομία και τα χάριζε σε ξένους σαν ν'άσαν αμπελοχώραφά του. Αυτό λίγο πολύ θάμοιαζε σαν εμείς μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης να χαρίζαμε τον Άγιο Δημήτριο ή άλλο

Βυζαντινό Ναό της πόλης στους Σλαύους. Νομίζω πως είναι καιρός αυτός ο Ναός να επιστραφή με κάθε τρόπο στην πόλη των Αθηνών.

★ † . ❁ . . . ☆ . . . ★ . . . ❁ ♁ . † . ♁ ☆ ♥ ★

Στην εποχή της Τουρκοκρατίας η τότε μικρή Αθήνα, είχε Εκκλησίες μόνο στ' όνομα της Μεγαλόχαρης πάνω από τρεις δωδεκάδες. Οι σκλαβωμένοι Αθηναίοι κράτησαν με μεγάλη θεοσέβεια όλους τους Βυζαντινούς ναούς των προγόνων των, που οι περισσότεροι ήσαν αρχοντικοί οικογενειακοί και γνωστοί με τ' όνομα του Κτήτορος. Όπως η Παναγιά του Αγγέλου (Μπενιζέλου) επί της οδού Φωκίωνος, η Παναγιά η Βλασαρού, η Παναγιά η Γοργοεπήκοος (ο σημερινός Άγιος Ελευθέριος) η Παναγιά της Δουρβέγαινας, η Κυρά του Κανδήλι, η Παναγιά Καπνικαρέα (Βυζαντινός Ναός του 9ου αιώνας, που σώθηκε από βέβαια κατεδάφιση, χάρις στην επέμβαση του Λουδοβίκου πατρός του Όθωνος), η Παναγιά Χρυσοκαστριώτισσα, η Κυμηγιάτισσα, η Σώτηρα του Λυκοδήμου (Ρωσ. Ναός).

Η μεγάλη Παναγιά που αναφέραμε, η Παντάνασσα, η Παναγία η Πελεκαρίχη (Μητροπολιτικός Ναός επί Τουρκοκρατίας), Η Κυρά της Πέτρας, η Πυργιώτισσα, η Ροδακινιώτισσα, η Χρυσοροΐδεννα (της οικογενείας Ροΐδη), η Ρούμπη, η Χρυσοσπηλιώτισσα και άλλες που για την περιγραφή των χρειάζεται ολόκληρο βιβλίο.

Και τα περισσότερα Μεγάλα Μοναστήρια γύρω στην Αθήνα ήσαν αφιερωμένα στ' όνομα της Μεγαλόχαρης, όπως τα δυο πανάρχαια της Καισαριανής και του Δαφνιού, τα εισόδια της Θεοτόκου, και η Κοίμησις της Θεοτόκου, και τα άλλα δύο μεγάλα Μεταβυζαντινά, της Πεντέλης και της Σαλαμίνας, και τα δύο αφιερωμένα στην Κοίμηση της Θεοτόκου.

Στη Βυζαντινή εποχή και απ' όλα τα Μοναστήρια και Εκκλησιές των Αθηνών, η πιο φημισμένη πούχε και πρωτεύουσα θέση στην Αυτοκρατορία, ήταν πάνω στο Βράχο η Παναγιά η Αθηνιώτισσα. Στην Αθηναία Παναγιά ήρθε μόνο και μόνο να προσευχηθή και να ευχαριστήσκει τη Μεγαλόχαρη, για τις περίλαμπρες νίκες του ο Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος.

Ο Κεδρηνός μας ιστορεί: «κατέβη το 1018 εις Θερμοπύλας, ένθα εθαύμασε τα κατά των βαρβάρων οχυρώματα, προέβη προς τον Σπερχιόν ένθα εξέπληξεν αυτόν το πλήθος των οστέων, λειψάνων των προ εικοσιτριπων ετών, υπό του Νικηφόρου Ουρανού αυτόθι κατατροπωθέντων Βουλγάρων. Μετά διευθύνθη εις τας Αθήνας, ένθα τα της νίκης ευχαριστήρια τη Θεοτόκω δους, και αναθέμασι πολλοίς λαμπροίς και πολυτελέσι κοσμήσας τον Ναόν, υπέστρεψεν εις Κωνσταντινούπολιν».

Ο Βασίλειος Βουλγαροκτόνος, που στις φλέβες του έρρεε αγνό Ελληνομακεδονικό

αίμα, ήρθε εδώ πραγματικά οδηγούμενος από μια θεία βούληση. Ταξίδεψε ως την πόλη του φωτός, με μοναδικό σκοπό ν' ανεβή στο θείο Βράχο. Πρώτα για να εκφράση στη Δέσποινα των Ουρανών, τα ευχαριστήριά του νικητήρια για την κατατρόπωση των Σλαύων, και ν' αποδώσει το σεβασμό και θαυμασμό του στην αιώνια πόλη του πνεύματος, που τόσο συνετέλεσε στη μεγαλουργηση του Βυζαντίου, κι' έπειτα να εναποθέσει εκεί ψηλά την ιδανική του ύπαρξη σαν εθνική κληρονομιά.

Ο θρυλικός Βασιλιάς, σαν να προαισθάνθηκε τη μελλοντική παρακμή, και περιοδική υποδούλωση του Έθνους του. Θα μάντευσε πως πάνω σ' αυτό το βράχο θ' αναγεννηθή ο Φοίνιξ της Φυλής του. Ανέβηκε ψηλά ν' αφήση τον εαυτό του, και να μείνη σαν φόβητρο κατά των παλαιών του γνωρίμων. Όχι πια σαν Βυζαντινός «όρος», αλλά σαν ζωντανός Έλληνας στρατιώτης, σαν ακαταμάχητος ακρίτας, και τέλος σαν συνεχιστής της εποποιίας εκείνου. (myriobiblos.gr)

Επιμέλεια-υποσημειώσεις: Σοφία Ντρέκου/Αέναη επΑνάσταση

Πηγή: sophia-siglitiki.blogspot.gr